

Nieuwtjes over de geschiedenis van Lochem (5)

André Reincke

Trouwe lezers van publicaties over de Lochemse geschiedenis zullen wellicht zeggen, 'de Dolle Hoed? daar is toch al heel veel over bekend en geschreven?'

Inderdaad gaat Jan Klein Egelink (inmiddels overleden) in de afleveringen van januari en juni 1994 van het tijdschrift 'Belvédère' van de toenmalige Stichting Streekgeschiedenis uitgebreid in op de historie van dit etablissement aan de Lochemseweg, thans Bon'Aparte geheten. - Maar waar Klein Egelink teruggaat tot de aanvang van burgerlijke stand en kadaster (ca. 1830), ben ik vooral geïnteresseerd in de oudere geschiedenis van dit goed.

Na Klein Egelink buigt Fokkelien van Meyenfeldt zich in 1996 in het augustus nummer van 'Scholtampt van Lochem', het tijdschrift van de (eveneens toenmalige) Historische Vereniging, nog eens over de herkomst van de naam 'Dolle Hoed', naar aanleiding van een vondst in het 'Zutphens Liedboek' van 1537, waarop ik in dit artikel nog terug zal komen.

Het ging vooral om het landbouwbedrijf

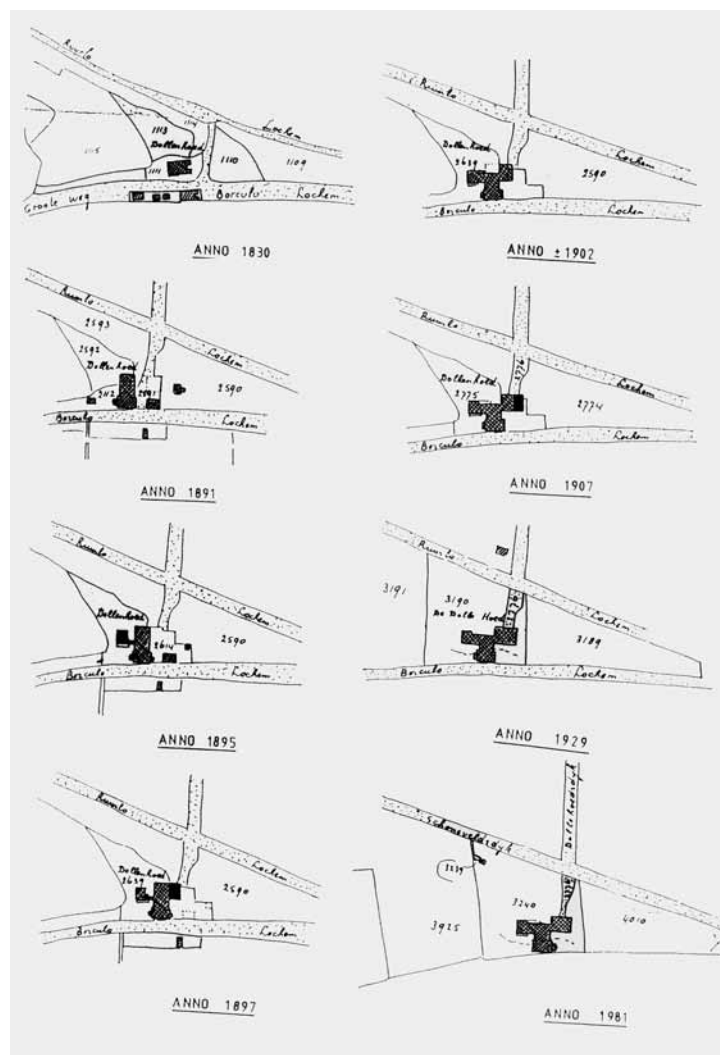
Nog maar net met het onderwerp bezig, stuitte ik in een aangifte van successie uit 1828 al op de ook in oudere akten meestal gebruikte naamgeving: 'Het Erve Groot Boevink of Dollenhoed' in de buurtschap Barchem. De benaming 'Groot' duidt er op dat er toen ook al een 'Klein Boevink' bestond, maar dat was oorspronkelijk niet het geval en is verder ook niet relevant, temeer daar het wat verder van Groot Boevink verwijderd lag.

Nemen we de kadastrale inschrijving van 1832 (onder het hoofd Dollenhoed) als voorbeeld, dan behoorde destijds tot dit erf ruim drie ha. aan ondergrond, opstallen, tuin, bouwland en akkermaalsbos plus een bepaald recht op gebruik van de markegronden. Een in die tijd niet zo groot areaal om van te leven. Dat er naast dit boerenbedrijf ook een herberg aan was verbonden, had dus niet alleen te maken met de gunstige ligging aan oude doorgaande handelsroutes, maar ook met de noodzaak de bewoners een bijkomend inkomen te verschaffen.

Ook in andere akten gaat het echter steeds over het erf. Pas vanaf einde 19de eeuw verschijnt het logement, later hotel, als hoofdbestanddeel van het verhandelde. Tot die tijd heb ik slechts op een paar plaatsen een aanwijzing gevonden dat er inderdaad ook sprake was van een herberg, een functie die het goed volgens de overlevering toch ook al heel vroeg

moet hebben gehad.

Het is natuurlijk wel mogelijk dat het accent, afhankelijk van de economische situatie, per periode

Bouwfases vanaf 1830 (onbekende tekenaar)

verschillend heeft gelegen.

Het erve Boevink

De oudste geschiedenis

In aflevering 3 van "Nieuwtjes" heb ik mededeling gedaan van de vondst dat het erf Lunsink in Langen al eind 14de eeuw voor komt in een register van eigen goederen van de abdij Elten, en daarmee mogelijk teruggaat tot de bezittingen van graaf Wigman van Hamaland in de 10de eeuw. Met Boevink heb ik zeer waarschijnlijk een tweede exponent daarvan gevonden, alleen zat dit geval iets meer verscholen. Ellen Palmboom noemt in haar artikel 'De nederzetting in de middeleeuwen' in het boek *Over Stad en Scholtambt Lochem* in dat verband een viertal erven, namelijk *Lunsync, Nyenhuys, Cortenhuys* en het goed *to Bernichem*. Op een gegeven moment ontdekte ik bij het napluizen van het oud rechterlijk archief van het Scholtambt Lochem een akte uit het jaar 1691, waarin het goed Bouvincx door de curatoren van de boedel van de weduwe van Peter Greven uit de hofhorigheid van het Stift Elten wordt vrijgekocht. En omdat in het Eltense register eind 14de eeuw is vermeld dat *Engelbert Boyng dat goed to Bernichem hevet*, is het cirkeltje weer rond: Bernichem is Barchem en Boynk is Boevink, dus bestond ook dit goed mogelijk al in de Frankische tijd.

Het eigendom vanaf de 17de eeuw

Halverwege de 17de eeuw worden de gegevens uit verschillende bronnen wat talrijker. Dit begint met

en Maria van Coeverden. Zelf was hij Heer tot Kerwenheim, Meijerink en Oldenkeppel en gehuwd met Anna Sijbilla van Frijtach. Salomon overleed op 18 augustus 1661 op Verwolde.

De weduwe was in 1676 nog steeds eigenaresse maar moest toen wel, in verband met een lening ad f 1000,— van Laurens Eppenhoff, het goed tot zekerheid verbinden. Zoals eerder aangehaald moet het goed daarna in handen zijn gekomen van Peter Greven, waarna het door financiële problemen van zijn weduwe, na haar dood al snel terecht kwam bij Gerhard Geverdinck te Amsterdam.

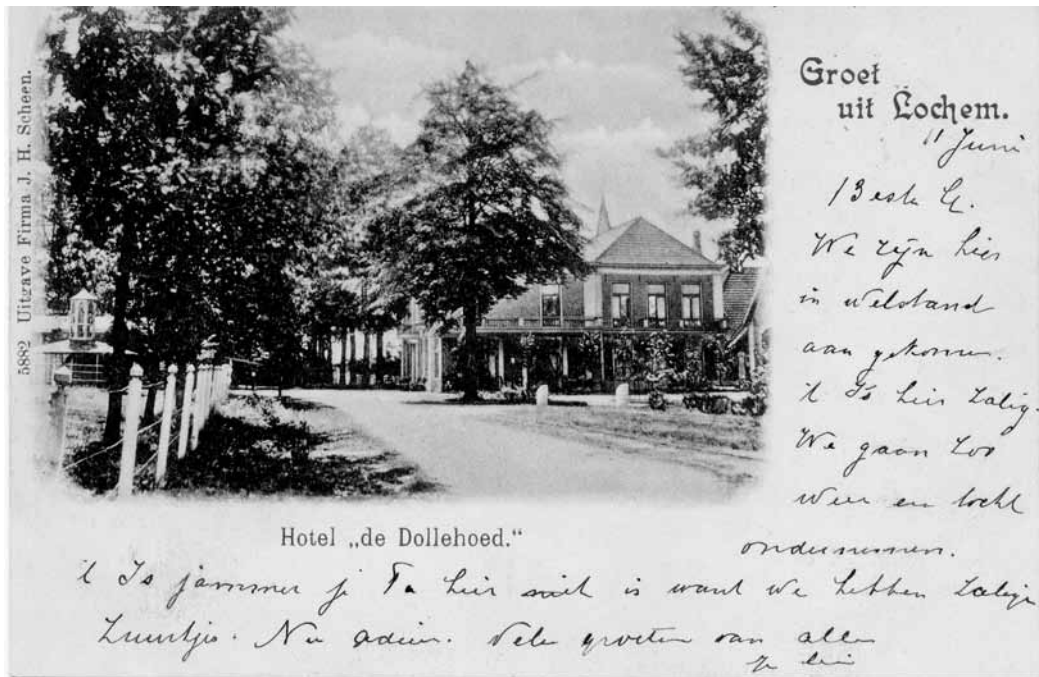
Bij deze familie zou het goed langere tijd in bezit blijven omdat Gerhard het overdroeg aan (waarschijnlijk zijn zuster) Margaretha Geverdinck, die gehuwd was met de Lochemse predikant Johannes Ludovicus Olmius, terwijl zij het op haar beurt al op 11 oktober 1692 overdroeg aan haar zoon Josias Olmius.

Alle voorgaande personen woonden niet op Boevink maar verpachtten het aan opvolgende z.g. 'bouwlieden' waarop we nog terugkomen.

Van Josias vernemen we nog steeds in een akte van 19 juli 1710 wanneer er een achterstand in de betaling van pacht blijkt te bestaan van 572 guldens 12 stuivers en 10 penningen.

Na enkele verervingen wordt Boevink of Dollenhoed uiteindelijk in 1794 verkocht aan de Lochemse koopman Egbert Joosten en zijn huisvrouw Johanna Maria Nijman. Ook binnen deze familie vindt vererving plaats totdat het goed in 1836 overgaat naar de familie Staring, maar niet voor erg lang, want vermoedelijk in 1861, belandt het bij de eigenaren van De Cloese.

Onder de bezitters van dit landgoed ondergaat Boe-

Oudste in mijn bezit zijnde ansichtkaart (1899)

de vermelding in het verpondingsregister van 1650. Jr. Salomon van Keppel blijkt dan de eigenaar van het goed Boevink in Barchem te zijn. Deze Salomon was de zoon van Derk van Keppel tot (nieuw) Oolde

vink of Dollenhoed een uitgebreide verbouwing c.q. facelift naar logement/uitspanning en later hotel. Aan het nog bestaande torentje van het gebouw schijnt een monogram bevestigd te zijn met de letters DC,

die staan voor De Cloese. Tenslotte wordt het hotel met uitspanning in 1907 overgedragen aan de pachter en bewoner van dat moment, de hotelhouder Gerrit Willem Kloosterboer en wel voor het bedrag van 35.000,— gulden.

De verdere eigendomsgeschiedenis is ons bekend van de eerder genoemde Jan Klein Egelink.

De bewoning vanaf de 17de eeuw

Het verpondingsregister geeft ook de oudste blik op de bewoning van het erf Boevink. Vermeld wordt dat 'Herman op de Sniidersgaerden bout', d.w.z. deze persoon was de bouwman aldaar.

De eerstvolgende vermelding die ik heb gevonden was in het doopboek van Lochem en is tegelijkertijd een interessante: '29-8-1685 Jan in die Swaene, alias Dollenhoett in Berchem, sijn sone'. De naam van de zoon wordt niet vermeld maar belangrijker is dat hier, voorzover althans uit mijn onderzoek blijkt, voor het eerst de naam 'Dollenhoett' wordt gebruikt en wel als andere naam voor 'die Swaene'. Deze laatste benaming werd vroeger wel (en soms nóg, zoals blijkt uit een recente foto die ik onlangs heb gemaakt) gebezigd voor herbergen of cafés.

Mogen we hieruit concluderen dat er in 1685 een

op Groot Boevinck in Berchem.

25-7-1691 Berendt, zoon van Gerrit op den Dollenhoet in Berchem.

Gerrit's vrouw moet kort daarna zijn overleden want op 30-6-1694 wordt het huwelijk ingeschreven van 'Gerrit Berendtsen wed. van sal. Trientien Henricks en Elsken Swickelers uit Nettelhorst'. Uit dit tweede huwelijk komen opnieuw kinderen:

24-10-1697 Margarijt Elijsabeth, dochter van Garrit Dollenhoet uijt Berchem.

27-08-1699 Catharina, dochter van Garrit Dollenhoet, Berchem.

21-08-1701 Evert, zoon van Garrit Dollenhoet, Berchem.

30-05-1705 Jenneken, dochter van Gerrit Dollenhoet, Berchem.

De naam Dollenhoet wordt deze periode vaker gebruikt dan de naam Boevinck; betekent dit dat de herberg toen belangrijker was of waren beide namen eigenlijk al synoniem?

Het valt trouwens op dat bij huwelijken de man Boevink wordt genoemd, maar bij dopen meestal Dollenhoet. Ook weet ik niet of er voor de herberg destijds een aparte 'waard' was of dat de boer tevens als herbergier optrad.

Daarna kom ik Boevinck pas weer in 1731 in het

herberg was gevestigd die tot dan toe 'die Swaene' werd genoemd (ik heb die naam daarna ten minste in geen enkel archiefstuk meer gevonden) en dat men daaraan vervolgens de naam 'Dollenhoett' is gaan geven? Ik denk het wel, maar dan onverminderd het gegeven dat 'Boevink' de boerderijnaam was en bleef. Ik kom op de herberg nog afzonderlijk terug. Vervolgens komt er wat lijn in de bewoning als de navolgende geboorten worden ingeschreven:

15-4-1690 Margaretha Elisabeth, dochter van Gerrret

huwelijksregister tegen:

06-05-1731 Garrijt Bovink, zoon van wijlen Berent Bovink in Barchem, en Derkjen Lammerts, dochter van wijlen Lammert Voshaer onder Ruirlo. Hieruit wordt geboren:

06-02-1732 Geertjen, dochter van Garrijt Dollenhoet en Derksken Voshaer.

Ook nu een vroeg overlijden van de vrouw, immers hij sluit een tweede huwelijk:

27-07-1732 Garrijt Boevink wed. wijlen Derksken te

Vos-haer, en Trijntjen Veltkamp.

Ook nu volgen weer kinderen, waarbij de vader steeds Garrijt Dollenhoet wordt genoemd, maar om te voorkomen dat het voor de lezer saai wordt, zal ik die niet allemaal opsommen. Ik zal me ook verder beperken tot wat losse genealogische gegevens. Op 28-11-1762 trouwt Berent Groot Bovink, zoon van Garrijt Groot Bovink in Barchem met Geertjen Aestman uit Aexel.

Hun eerste kind is: 29-04-1764 Geertruy, dochter van Berent Bovink en Geertjen Aastman op den Dollenhoet, Barchem.

Van deze Geertruy vond ik de volgende huwelijks-inschrijving:

23-12-1781 Hendrik Lindenschot en Geertruid Groot Boevink

Omdat Berent toen al was overleden heeft dit echtpaar de bewoning op Boevink voortgezet.

Kinderen worden geboren tussen 1783 en 1797, waarbij als plaatsbepaling wisselend Groot Boevink en Dollenhoed wordt gebruikt.

Alleen bij de inschrijving van het laatste kind op 31-3-1797 wordt vermeld dat de vader dan inmiddels is overleden en dat de geboorte plaats vindt op het erf Onijs, dus kennelijk heeft de weduwe het erf Groot Boevink verlaten.

Welke pachter het roer op Dollenhoed toen heeft overgenomen weet ik niet maar uit het oudste bevolkingsregister van ca 1820 blijkt dat het waarschijnlijk Jan Willem Runneboom en Dirksken Nijhof zijn geweest. Ook voor hen wordt als beroep 'landbouwer' opgegeven. De verdere bewoningsgeschiedenis is weer te lezen bij Klein Egelink.

Een vroege aanduiding als herberg

De Scholtis van het Scholtambt van Lochem, een figuur die tot 1795 namens de landvorst was belast met de openbare orde en veiligheid in ons gebied, hield ook een rekening bij van de 'breucken' of boeten die hij op mocht leggen voor overtredingen van de destijds geldende voorschriften. In de rekening van Herman Schimmelpeninck van der Oye over de periode 1691-1695, vond ik de volgende opmerkelijke boete:

Hoewel de tekst goed te lezen is geef ik toch nog

Den reddent van
gelaat int toekomende
gene compositie te
maken als met
lennisse van de
caemer

Den 15. September 1694 den
Weerd op den Dollen Hoedt
om dat hy tegens Landts
Placcaet te vroege totten
byslaep met sijn tweede off
toecoomende vrouw sich
hadde begeven, aengeslaegen
op 25 gulden.

Blijck bij attestatie
van de Schout / Schijver
Westerberg

25 -

even de transcriptie:

Den 15 September 1694 den Weerd op den Dollen Hoedt om dat hij tegens Landtsplaccaet te vroege totten bijslaep met sijn tweede off toecoomende vrouw sich hadde begeven, aengeslaegen op 25 gulden.

Waarschijnlijk betreft het hier de door mij onder het hoofd 'bewoning' genoemde

Gerrit Berendtsen die op 30-6-1694 voor de tweede maal is getrouwd.

De inhoud spreekt verder voor zich, maar over vroegere normen en waarden gesproken!

Je kunt je trouwens ook afvragen hoe men zoiets dan wel controleerde!

Het Zutphens Liedboek van 1537

Zoals ik in mijn inleiding al aanduidde, heeft Mevrouw Von Meyenfeldt in 1996 een boeiend artikel geschreven over het in dat boek voorkomende lied 'Den dol-lenn hoett'. Gezien de inhoud blijkt het een oud drinklied te zijn geweest, maar wat betreft de betekenis van de titel houdt de schrijfster het op meerdere mogelijke verklaringen.

Nu ik bewijzen heb gevonden voor het bestaan van een reeds in de 17de eeuw zo genoemde herberg ter plaatse van het thans geheten hotel Bon' Aparte, voel ik het meest voor de stelling dat er destijds een uitdrukking moet hebben bestaan (hoewel de schrijfster deze in geen enkel boek heeft kunnen vinden) die in de taal van toen luidde 'den dollenn hoett auffsetzen' met de betekenis van 'eens flink doorzakken', en dat men die uitdrukking in de naamgeving van de herberg heeft laten voortleven.